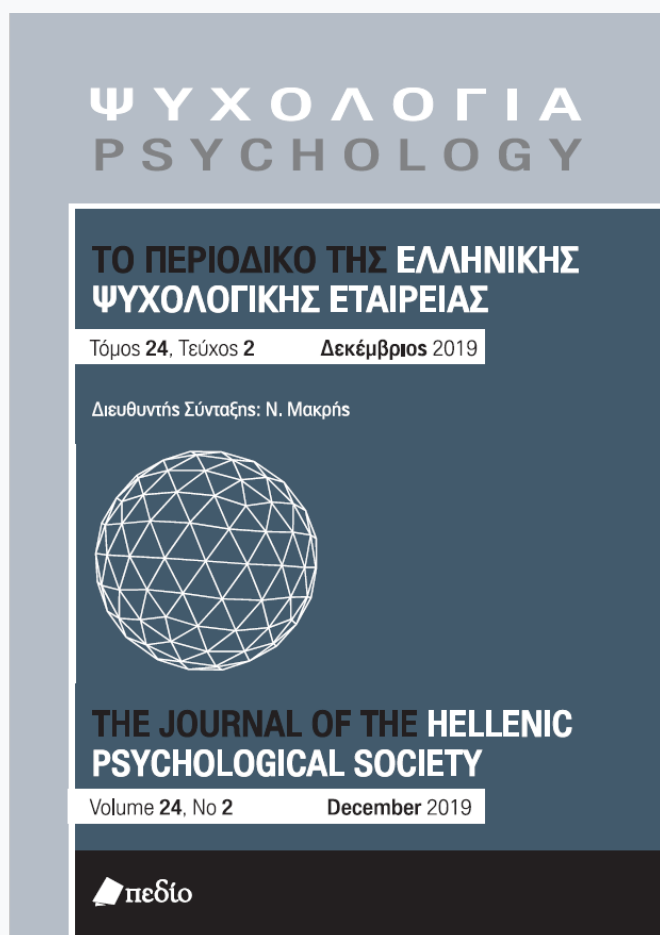

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 24, No 2 (2019)

Special section: Political Psychology in an 'anti'-politics era

Children's contact with their parents, during their placement: what do professionals think about it.

Ηρακλής Γρηγορόπουλος

doi: [10.12681/psy_hps.24924](https://doi.org/10.12681/psy_hps.24924)

Copyright © 2019, Ηρακλής Γρηγορόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Γρηγορόπουλος Η. (2019). Children's contact with their parents, during their placement: what do professionals think about it. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 24(2), 167–181.
https://doi.org/10.12681/psy_hps.24924

Διερεύνηση των αντιλήψεων του προσωπικού φορέων παιδικής προστασίας για την επικοινωνία παιδιών σε συνθήκες τοποθέτησης με το οικογενειακό τους περιβάλλον

ΗΡΑΚΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ¹

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αφορά στη διερεύνηση των αντιλήψεων του προσωπικού φορέων παιδικής προστασίας για την επαφή των παιδιών με την οικογένεια τους κατά τη διάρκεια της τοποθέτησής τους. Θεωρήθηκε ότι οι αντιλήψεις του προσωπικού επηρεάζουν τις σκέψεις, τις κρίσεις τις συστάσεις που κάνουν και τις αποφάσεις που παίρνουν.

Ακολούθηθηκε ποιοτική μεθοδολογία. Συμμετείχαν 11 εργαζόμενοι σε δομές παιδικής προστασίας και ψυχικής υγείας παιδιών. Η συλλογή δεδομένων έγινε με ημιδομημένες συνεντεύξεις και η επεξεργασία τους με θεματική ανάλυση. Από τα ερευνητικά δεδομένα προέκυψαν πέντε κύριες θεματικές που αφορούν τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων/ουσών για την επικοινωνία των τοποθετημένων παιδιών με τις οικογένειες τους. Υποστηρίζεται η (υπό προϋποθέσεις) επικοινωνία των παιδιών με την οικογένεια τους. Αναδεικνύεται η σημασία της σύνδεσης του παιδιού με την ιστορία τη δική του και των γονέων του. Δίνεται έμφαση στον προστατευτικό και υποστηρικτικό ρόλο του φορέα (και των προσώπων ουσιαστικά που τον συγκροτούν) και στη δυνατότητα τους να παρέχουν ένα ασφαλές περιβάλλον το οποίο μπορεί να συγκρατήσει τα όρια και στο οποίο οι εργαζόμενοι είναι συναισθηματικά διαθέσιμοι και ανθεκτικοί και κατ' επέκταση, στη δυνατότητα τους να έχουν μια περιέχουσα λειτουργία. Τονίζεται η επίδραση των εργαζομένων ως προτύπων ταύτισης και της δυνατότητας τους να αποτελέσουν πρότυπα ασφαλών, αξιόπιστων σχέσεων υποστηρίζοντας την ανάπτυξη των παιδιών.

Λέξεις κλειδιά: φορείς παιδικής προστασίας, τοποθετημένα παιδιά, γονεϊκότητα, αντιλήψεις προσωπικού περιέχουσα λειτουργία

Το δικαίωμα επικοινωνίας των παιδιών που διαβιούν σε ιδρύματα με τους γονείς τους - εφόσον αυτό δεν αντίκειται αποδεδειγμένα στο συμφέρον τους – είναι αδιαμφισβήτητο και κατοχυρώνεται ρητά στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε όλα τα σχετικά διεθνή κείμενα. Η αξία και η σημασία της επικοινωνίας των παιδιών τόσο με τους γονείς τους όσο και με άλλα πρόσωπα του

συγγενικού ή κοινωνικού τους περιβάλλοντος συχνά παραγνωρίζεται στο πλαίσιο του συστήματος παιδικής προστασίας στη χώρα μας. Διαπιστώνεται ότι σε αρκετά ιδρύματα η επικοινωνία των παιδιών με τους γονείς ή άλλους συγγενείς τους όχι μόνο δεν επιδιώκεται αλλά παρεμποδίζεται ενεργά. Το ζήτημα επαφίεται κυρίως στην προσωπική κρίση των υπευθύνων των ιδρυμάτων, οι οποίοι μπορεί

1. Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης

*Στοιχεία επικοινωνίας: Γρηγορόπουλος Ηρακλής, ΑΤΕΙΘ, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής. Διεύθυνση: Τυρολόης 2, 54351 Θεσσαλονίκη. Email. griraklis@gmail.com

να αποφανθούν ότι η επικοινωνία με την οικογένεια είναι ανέφικτη ή επιβλαβής για το παιδί, χωρίς αυτό να τεκμηριώνεται πάντα. Επιπλέον, τα ενδιαφερόμενα παιδιά συχνά δεν ερωτώνται, δεν ενημερώνονται για προσπάθειες των γονέων τους να επικοινωνήσουν μαζί τους, ούτε έχουν τη δυνατότητα να προσφύγουν σε κάποια ανεξάρτητη κοινωνική υπηρεσία ή άλλη αρχή σχετικά με το ζήτημα (Σπανού, Μόσχος, Στρατιδάκη, 2015).

Σύμφωνα με τον Triseliotis (2010) δεν υπάρχουν εμπειρικά και θεωρητικά βασισμένα κριτήρια και κατευθυντήριες γραμμές κατά τη λήψη αποφάσεων από το προσωπικό ιδρυμάτων παιδικής προστασίας σχετικά με την επικοινωνία των παιδιών με τους γονείς ή άλλους συγγενείς τους, τη συχνότητα αυτής και της αξιολόγησης της. Η λήψη αποφάσεων σχετικά με τη συχνότητα και τη φύση της επαφής αλλά και η αξιολόγηση των γεγονότων κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας παραμένει ένα μείγμα τέχνης και επιστήμης, ίσως με ιδιαίτερη βαρύτητα προς την τέχνη. Δεν υπάρχουν, επίσης, κατευθύνσεις για το πώς να συμπεριφέρονται οι γονείς, τι να κάνουν ή να μην κάνουν, τι να πουν ή να μην πουν και δεν υπάρχουν κατευθυντήριες γραμμές για την εποπτεία σχετικά με τον τρόπο αξιολόγησης αυτού που παρατηρείται (Fuentes et al, 2018). Η μηχανική συμπλήρωση εντύπων, αναδεικνύει το ερώτημα σχετικά με την ακρίβεια της παρατήρησης και την ερμηνεία αυτών που κανείς βλέπει. Η ερμηνεία και η νοηματοδότηση, ωστόσο, των παραπάνω από το προσωπικό των ιδρυμάτων επηρεάζει ριζικά τις ζωές των παιδιών από τη στιγμή που λαμβάνονται αποφάσεις σχετικά με την επιστροφή στην οικογένεια ή την παραμονή στο ίδρυμα (Triseliotis, 2010).

Ο όρος «τοποθέτηση»

Ο όρος «τοποθέτηση» περιγράφει την ένταξη, σε ένα νέο πλαίσιο, παιδιών, τα οποία, για ποικίλους λόγους, δεν μπορούν να ζήσουν στο οικογενειακό τους περιβάλ-

λον. Τα παιδιά τοποθετούνται, για λιγότερο ή περισσότερο χρόνο, σε ιδρυματικά πλαίσια που λειτουργούν σύμφωνα με τη λογική της κοινωνικής προστασίας ενώ στην οικογενειακή της μορφή, η τοποθέτηση αφορά την υιοθεσία και την αναδοχή, οι οποίες καλούνται να υποκαταστήσουν την ελλείπουσα οικογενειακή δομή. Ο όρος «ιδρυματική τοποθέτηση» ή «τοποθέτηση σε ίδρυμα» με τη σημασιολογία που τον συνοδεύει εμπεριέχει μια αντίφαση. Η τοποθέτηση αποφασίζεται για να εξασφαλίσει στα παιδιά ένα σταθερό υποκατάστατο του πρώτου τόπου, της θέσης που είναι το μέρος όπου ο άνθρωπος έχει ως αναφορά καταγωγής και ριζώματος και συνήθως συνδέεται με τη μητρική αγκαλιά, τη μητέρα τροφό, τη μητρική γλώσσα και έναν πατέρα. Ταυτόχρονα, όμως, η τοποθέτηση γίνεται συχνά σε ένα χώρο που δεν μπορεί να πληροί τις προϋποθέσεις ούτε ως προς την κάλυψη της μητρικής λειτουργίας (σταθερότητα, θέρμη, στοργή, ασφάλεια), ούτε ως προς την πλήρωση της ανάγκης καταγωγής (Γεωργιάδης, 2002, σ. 234-236).

Τα οφέλη της επικοινωνίας με την οικογένεια τους παιδιών που έχουν τοποθετηθεί σε ίδρυμα

Η επικοινωνία είναι μια δύσκολη και εξαιρετικά συναισθηματικά φορτισμένη εμπειρία τόσο για τα παιδιά όσο και για τους γονείς και δεν υπάρχουν εύκολες ή οριστικές απαντήσεις. Παρά τον αυξανόμενο αριθμό μελετών, υπάρχουν ακόμη πολλά που θα πρέπει να μάθει κανείς σχετικά με το για ποιόν γίνεται, για τον σκοπό της, για το πώς να οργανωθεί και που πρέπει να πραγματοποιηθεί, για το πώς να ερμηνευθεί το τι συμβαίνει κατά τη διάρκεια των επαφών, για το πώς να γίνουν αξιόπιστες κρίσεις για αυτό και για το εάν είναι ωφέλιμες για κάποιο συγκεκριμένο παιδί (Triseliotis, 2010). Τα οφέλη περιλαμβάνουν: την ενδυνάμωση της γενεαλογικής ταυτότητας, τον καθησυχασμό του παιδιού για το γεγονός ότι ο γονέας (ή τα άτομα που φρό-

ντιζαν το παιδί) είναι καλά και συνεχίζει να ενδιαφέρεται (για το ίδιο), καταπράυνση της ανησυχίας και της πιθανής ενοχής που μπορεί να αισθάνεται το παιδί, μείωση συναισθημάτων απώλειας και απόρριψης, ώθηση μιας θετικής αίσθησης του εαυτού και αποφυγή πιθανών φαντασιώσεων και εξιδανικεύσεων του οικογενειακού πλαισίου (Hetherington & Stanley-Hagan, 1999. Neil & Howe, 2004). Τα παραπάνω οφέλη δεν είναι εγγυημένα, και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις προηγούμενες εμπειρίες κάθε παιδιού. Για παράδειγμα, από το πώς «χρησιμοποιούν» οι γονείς την επικοινωνία, τη γενικότερη σχέση που έχουν με το παιδί τους, την υποστήριξη του παιδιού τους και ως προς την τοποθέτηση του σε φορέα παιδικής προστασίας αλλά και ως προς τις συναισθηματικές συνέπειες του να ζει μακριά από την οικογένεια του, τη σχέση μεταξύ των γονέων και του φορέα παιδικής προστασίας (συμπεριλαμβανομένου και του προσωπικού) και την απουσία υπονομευτικών στάσεων και απειλητικών συμπεριφορών. Εάν η τοποθέτηση είναι βραχυπρόθεσμη ή υπάρχουν σχέδια για επιστροφή του παιδιού στην οικογένειά του, θεωρείται απαραίτητη η τακτική επικοινωνία. Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά τείνουν να δημιουργούν τις δικές τους ρυθμίσεις σχετικά με την συχνότητα και τον τύπο της επαφής που θέλουν με τις οικογένειές τους (Quinton et al, 1997).

Η επικοινωνία μπορεί να αναχαιτίσει τις συναισθηματικές ανησυχίες που θα προκύψουν από τον αποχωρισμό από την οικογένεια αλλά θα πρέπει να συνυπολογιστεί και το θέμα της ασφάλειας του παιδιού. Οι Neil και Howe (2004) υποστηρίζουν ότι η βασική αρχή στις αποφάσεις που αφορούν την επικοινωνία πρέπει να είναι ότι αυτή εξυπηρετεί τις αναπτυξιακές ανάγκες του παιδιού. Υποστηρίζουν ότι η επικοινωνία δεν έχει «οφέλη» από μόνη της. Πρέπει να θεωρηθεί ως δυνητικός πόρος, ένας προστατευτικός παράγοντας, μια εμπειρία που μπορεί, εν δυνάμει, να προωθήσει για παράδειγμα την σταθερότητα

της τοποθέτησης του παιδιού σε ένα ίδρυμα παιδικής προστασίας και να επιφέρει ένα αίσθημα ασφάλειας.

Οι Barber και Delfabbro (2004) ζήτησαν από κοινωνικούς λειτουργούς να αξιολογήσουν την επίδραση της επικοινωνίας στα παιδιά και διαπίστωσαν ότι ενώ η πλειοψηφία των κοινωνικών λειτουργών ήταν θετικοί στην επικοινωνία περίπου το 20% πίστευε, παράλληλα, ότι η επικοινωνία με τους γονείς δεν ήταν επωφελής για αυτά τα παιδιά και ότι η σχέση των παιδιών με τους γονείς τους επιδεινωνόταν με την πάροδο του χρόνου. Σύμφωνα με τους Harris και Lindsey (2002) το προσωπικό φορέων παιδικής προστασίας δείχνει να συνδέει το αίσθημα της ταυτότητας με την οικογένεια (προέλευσης) κάποιου/ας και να θεωρεί την απώλεια σύνδεσης με αυτή ως σοβαρό πλήγμα της ίδιας της ταυτότητας κάποιου/ ου. Επιπλέον, υπάρχει η πεποίθηση ότι η έλλειψη επαφής με την οικογένεια συνεπάγεται και απώλεια γνώσης και κατανόησης του οικογενειακού ιστορικού. Θεωρήθηκε από το προσωπικό ότι η απώλεια της γνώσης της οικογενειακής ιστορίας της οποίας αποτελούν μέρος αντανakλάται στην ανησυχία των παιδιών για το τι έχουν κληρονομήσει από αυτή. Για παράδειγμα με ποιους μοιάζουν, όχι μόνο εμφανισιακά αλλά και ως προς τις ικανότητες και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους.

Η επικοινωνία με την οικογένεια τους παιδιών που έχουν τοποθετηθεί σε ίδρυμα ως παράγοντας κινδύνου

Παρά τα πλεονεκτήματα των επαφών, οι ερευνητές αναγνωρίζουν ότι αυτές δεν είναι πάντοτε προς όφελος του παιδιού. Οι Salas, Fuentes, Bernedo και García-Martín (2016) διαπίστωσαν μέσω συνεντεύξεων σε κοινωνικούς λειτουργούς, γονείς και τοποθετημένα σε ίδρυμα παιδιά ότι αρκετές επισκέψεις δεν ήταν ικανοποιητικές καθώς υπήρχε φτωχή έως και κακή αλληλεπίδραση γονέων και παιδιού. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η επικοινωνία

μπορεί να αποτελέσει παράγοντα κινδύνου ικανού να ανατρέψει την ψυχική ευημερία του παιδιού (Neil & Howe, 2004: 224). Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν, επίσης, την ανησυχία του προσωπικού ιδρυμάτων παιδικής προστασίας για την ποιότητα της σχέσης με τον γονέα και τις συνέπειες που μπορεί να έχει αυτή στις μελλοντικές σχέσεις του παιδιού και στην αυτο-εικόνα του (Harris & Lindsey, 2002).

Προκειμένου οι επαφές να είναι προς πραγματικό όφελος του παιδιού ορισμένοι συγγραφείς συνιστούν οι αποφάσεις που αφορούν την επικοινωνία και τις επαφές να λαμβάνονται κατά περίπτωση (Sen & Broadhurst, 2011, Taplin, 2005), να προγραμματίζονται προσεκτικά από τους εκάστοτε ειδικούς και να υπάρχει κάθε είδους υποστήριξη για όλους τους εμπλεκόμενους (Moyers et al., 2006). Οι Howe και Steele (2004) αναγνωρίζουν ότι σε εξαιρετικά λίγες περιπτώσεις η επαφή δεν ενδείκνυται λόγω των συνεπειών προηγούμενης κακοποίησης ή ρίσκου επανάληψης της.

Συνοπτικά, οι αποφάσεις που αφορούν στην επικοινωνία των παιδιών που έχουν τοποθετηθεί σε ιδρύματα παιδικής προστασίας με τους γονείς τους είναι περίπλοκη. Στη βιβλιογραφία συνιστάται οι σχετικές αποφάσεις να λαμβάνονται κατά περίπτωση και να αντανakλούν τα μοναδικά χαρακτηριστικά του παιδιού και στην συνολική εκτίμηση της κατάστασης (Lucey et al., 2003). Ανάμεσα στους παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι η ύπαρξη ενός πλάνου επανένωσης του παιδιού με την οικογένεια του, η αξιολόγηση της ήδη υπάρχουσας σχέσης και θέματα που αφορούν την ασφάλεια του παιδιού. Οι Neil και Howe (2004) πιστεύουν ότι υπάρχει ανάγκη για περισσότερη έρευνα και ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη παράγοντες, όπως η ηλικία του παιδιού, η ικανότητά του να κατανοεί τα ζητήματα που εγείρονται, οι επιθυμίες και τα συναισθήματα του παιδιού, ποιοί ενήλικες φαίνεται να είναι ευαίσθητοι σε αυτά, η συναισθηματική και σωματική κατάσταση του παιδιού και η αντοχή του σε

καταστάσεις που μπορεί να επιφέρουν συναισθηματική επιβάρυνση (Lucey et al., 2003).

Αρκετοί συγγραφείς επισημαίνουν, επίσης, την αναγκαιότητα για περισσότερες έρευνες επικεντρωμένες στις συνέπειες της επικοινωνίας με την πάροδο του χρόνου καθώς και στους τρόπους με τους οποίους, παιδιά που έχουν επικοινωνία με τους γονείς τους, θα βοηθηθούν να αναπτύξουν και άλλους δεσμούς (Leathers, 2003).

Με βάση τα παραπάνω γίνεται σαφές το πόσο ισχυρές είναι οι αντιλήψεις των επαγγελματιών καθώς αυτές είναι που δημιουργούν το πλαίσιο μιας αξιολόγησης ως προς το ενδεχόμενο της επαφής, της αναβολής ή ακόμα και άρνησής της. Οι αντιλήψεις των επαγγελματιών δεν επηρεάζουν μόνο τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύουν τις διαθέσιμες προς αυτούς πληροφορίες αλλά επηρεάζουν, επίσης, τις ερωτήσεις που θέτουν, τον τρόπο με τον οποίο αναζητούν αποδείξεις, που επιλέγουν να επικεντρωθούν, εάν τα δικά τους συγκεκριμένα κριτήρια για την ενδεχόμενη επαφή πληρούνται ή όχι και κατά συνέπεια τις ίδιες τις αξιολογήσεις και τις αποφάσεις τους (Harris & Lindsey, 2002).

Η αναπόφευκτη, επομένως, υποκειμενικότητα των προσωπικών απόψεων του κάθε επαγγελματία σχετικά με τη σημασία των σχέσεων γονέα-παιδιού περιπλέκει τη χρήση «αντικειμενικών» τεκμηρίων. Αυτές προκύπτουν από προσωπικές και οικογενειακές εμπειρίες, κοινωνικοπολιτιστικά υπόβαθρα, τον ρόλο, τις ευθύνες, την προηγούμενη επαγγελματική κατάρτιση και εμπειρία και τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τη θεσμική τους ιδιότητα (συμπεριλαμβανομένης και της όποιας εξουσίας τους) αλλά και την άσκηση αυτής (Harris & Lindsey, 2002).

Ένα συμπέρασμα που συνάγεται από τη βιβλιογραφία είναι ότι αν και η σημασία και τα πιθανά οφέλη από τις επαφές είναι ευρέως αποδεκτά (Sinclair, 2005), πρέπει να κατανοηθεί περισσότερο το πώς εκκινούνται οι αποφάσεις των επαγγελματιών, οι οποίες ενίοτε εγείρουν δυσκολίες που ενδέχεται

να υπονομεύσουν την επιτυχία των επαφών αυτών και πώς αυτές θα μπορούσαν να αποφευχθούν (Fuentes et al, 2018).

Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα έρευνα εστιάζεται στην διερεύνηση της επικοινωνίας τοποθετημένων σε ίδρυμα παιδικής προστασίας παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον, μέσα από την οπτική του προσωπικού ιδρυμάτων παιδικής προστασίας και δομών ψυχικής υγείας παιδιών. Θεωρήθηκε ότι η αντίθεση μεταξύ της γενικότερης «απαίτησης» για επικοινωνία τοποθετημένων παιδιών με το οικογενειακό τους πλαίσιο και η έλλειψη πλαισίωσης αυτής είναι εντυπωσιακή. Ξαν να υπάρχει μια επιτακτική ανάγκη να κάνει κανείς κάτι χωρίς να ξέρει το πώς. Σύμφωνα με τους Fuentes et al., (2018) είναι δεδομένη η ανάγκη συνεχούς διερεύνησης, έτσι ώστε τα νέα στοιχεία τα οποία θα προκύψουν να συγκριθούν με τα υπάρχοντα ευρήματα. Οι αντιλήψεις και οι στάσεις των εμπλεκόμενων μπορούν να παράσχουν χρήσιμες πληροφορίες ενώ το παιδί και οι ανάγκες του έμμεσα (ξανα)μπαίνουν στο επίκεντρο των συζητήσεων και των ερωτημάτων.

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων του επιστημονικού προσωπικού σχετικά με την επικοινωνία τοποθετημένων σε ίδρυμα παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον καθώς και η ανάδειξη προσωπικών στάσεων, πεποιθήσεων, παραγόντων, οι οποίοι πιθανώς να επηρεάζουν τις προθέσεις του προσωπικού για την επικοινωνία αυτή. Για την εξυπηρέτηση του πιο πάνω σκοπού διατυπώθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία καθοδήγησαν την όλη διερεύνηση μέσω των συνεντεύξεων. Ειδικότερα διερευνηθήκε

- α) πώς οι συμμετέχοντες/ ουσες νοηματοδοτούν την επικοινωνία του παιδιού με πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος.
- β) πώς επηρεάζονται οι αποφάσεις τους σε

- σχέση με την επικοινωνία των παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον; (π.χ. όσον αφορά στην ύπαρξη ή μη επικοινωνίας ή στη συχνότητα της επικοινωνίας)
- γ) πώς οι συμμετέχοντες/ ουσες νοηματοδοτούν το ρόλο τους;

Για τη διερεύνηση των ερωτημάτων αυτών κρίθηκε κατάλληλη η ποιοτική προσέγγιση.

Μεθοδολογία

Ερευνητικός σχεδιασμός

Σύμφωνα με τους Cohen et al. (2000) η συνέντευξη αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πηγές για «να συζητηθούν οι ερμηνείες και να εκφραστούν οι τρόποι με τους οποίους οι συμμετέχοντες αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις από τη δική τους οπτική γωνία» (σ. 409). Κατά αυτό τον τρόπο η πρόσβαση στις νοηματοδοτήσεις των συμμετεχόντων/ χουσών μπορεί σε ένα δεύτερο επίπεδο να επιτρέψει την βαθύτερη επεξεργασία των απαντήσεων των συμμετεχόντων (Cohen et al., 2000). Σύμφωνα με τον Bryman (2008), όταν μια έρευνα έχει από την αρχή ένα σχετικά συγκεκριμένο σημείο εστίασης, τότε οι ημιδομημένες συνεντεύξεις αποτελούν μια κατάλληλη προσέγγιση για τη διερεύνηση των καθορισμένων ζητημάτων. Λαμβάνοντας υπόψη λοιπόν τον ερευνητικό στόχο οι ημιδομημένες συνεντεύξεις θεωρήθηκαν ως το καταλληλότερο εργαλείο για τη διερεύνησή του. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας οι συνεντεύξεις βασίστηκαν σε έναν οδηγό συνέντευξης που περιελάμβανε έναν κατάλογο ερωτήσεων (Bryman, 2008) που δομήθηκε βάσει των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων.

Συμμετέχοντες

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 11 εργαζόμενοι, ως επιστημονικό προσωπικό, σε ιδρύματα παιδικής προστασίας ή δομές που σχετίζονται με την ψυχική (εμπλοκή σε τέτοιου είδους αποφάσεις μετά από εισαγγε-

λική εντολή). Επομένως, το δείγμα επιλέχθηκε σκόπιμα και με βάση συγκεκριμένα κριτήρια τα οποία επιτρέπουν τη διερεύνηση των ερευνητικών στόχων (Ritchie, Lewis & Elam, 2003).

Για τον εντοπισμός των συμμετεχόντων ακολουθήθηκε η μέθοδος χιονοστιβάδας. Οι συμμετέχοντες/ουσες ενημερώθηκαν για την έρευνα μέσω συναδέλφων και γνωστών που εργάζονται ή εργάζονταν σε δομές παιδικής προστασίας.

Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν 7 γυναίκες και 4 άνδρες, ηλικίας 28 έως 45 ετών. Από τους 11 συμμετέχοντες οι 5 ήταν έγγαμοι με 1 έως 3 παιδιά. Τόπος κατοικίας των συμμετεχόντων ήταν η Θεσσαλονίκη. Ως προς την επαγγελματική τους ιδιότητα, οι συμμετέχοντες ήταν κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, παιδοψυχίατροι και κοινωνιολόγοι. Ο χρόνος επαγγελματικής τους εμπειρίας κυμαινόταν από 4 έως 15 έτη.

Διαδικασία

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο χώρο εργασίας των συμμετεχόντων. Κάθε συμμετέχων/ουσα συμπλήρωσε έντυπο γραπτής συναίνεσης. Όλες οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και, στη συνέχεια, απομαγνητοφωνήθηκαν.

Ανάλυση δεδομένων: θεματική ανάλυση

Για την ανάλυση των δεδομένων ακολουθήθηκε η θεματική ανάλυση. Σύμφωνα με τους Guest, MacQueen και Namey (2011) η θεματική ανάλυση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε έρευνες που επιδιώκουν αναλυτικό εύρος και αφορούν σχετικά μεγάλα σύνολα δεδομένων καθώς συνδέεται με τον εντοπισμό, την ανάλυση και την παρουσίαση μοτίβων (θεμάτων), που προκύπτουν από τα δεδομένα, τα οποία οργανώνει, περιγράφει και ερμηνεύει (Boyatzis, 1998). Ακολουθήθηκαν οι φάσεις της θεματικής ανάλυσης που προτείνονται από τις Braun και Clarke (2006). Η όλη διαδικασία ακολούθησε μια επαγωγική πορεία,

επιδιώκοντας την άντληση των θεματικών περιοχών από τα ίδια τα δεδομένα παρά από προϋπάρχουσες θεωρίες. Δόθηκε έμφαση στις εμπειρίες, στη νοηματοδότηση και στην πραγματικότητα των συμμετεχόντων.

Μεθοδολογικά ζητήματα: εγκυρότητα, αξιοπιστία

Προκειμένου να διασφαλιστεί η εγκυρότητα της παρούσας έρευνας διενεργήθηκε αρχικά προκαταρκτική εφαρμογή της συνέντευξης μέσω της οποίας διασφαλίστηκε η κατανόηση των ερωτήσεων (Bryman, 2008). Επιπλέον, επιχειρήθηκε η σε βάθος επεξεργασία των δεδομένων καθώς κατά την ανάλυση λήφθηκαν υπόψη όλα τα δεδομένα που συνελέγησαν, χωρίς να επιλέγονται μόνο αυτά που οδηγούν σε επιθυμητά ευρήματα καθώς και η παρουσίαση και των αρνητικών ή αντιφατικών πληροφοριών που έρχονται σε αντίθεση με τα υπόλοιπα. Επιχειρήθηκε, επίσης, η σύγκριση των αποτελεσμάτων με ευρήματα προηγούμενων ερευνών στο πεδίο και τέλος, η χρήση εξωτερικού ελεγκτή για την επανεξέταση της κωδικοποίησης με την οποία υπήρξε ευρύτερη σύγκλιση απόψεων ως προς την κωδικοποίηση ενισχύοντας έτσι τη συνολική εγκυρότητα έρευνας (Creswell, 2008).

Για τη διασφάλιση της αξιοπιστίας καταβλήθηκε προσπάθεια, έτσι ώστε τα ερευνητικά ερωτήματα να είναι διατυπωμένα με σαφήνεια και η έρευνα σχεδιασμένη με λεπτομέρεια και πληρότητα. Όλες οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και απομαγνητοφωνήθηκαν πλήρως, ενώ τα ευρήματα υποστηρίχθηκαν με αποσπάσματα των συνεντεύξεων, συνοδευόμενα από σχόλια για το συγκείμενό τους (Mason, 2002).

Ανάλυση- Αποτελέσματα

Από τη συστηματική ανάλυση του υλικού των συνεντεύξεων, προέκυψαν πέντε βασικές θεματικές κατηγορίες και οι υποκατηγορίες τους (βλ. Παράρτημα 1) οι οποίες οδηγούν στη νοηματοδότηση της εμπειρίας των

συμμετεχόντων στην έρευνα και απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν παραπάνω. Πιο συγκεκριμένα, ως προς το πρώτο ερώτημα: πώς οι συμμετέχοντες/ ουσες νοηματοδοτούν την επικοινωνία του παιδιού με πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος, αναδείχθηκαν δύο θεματικές: *Δυνατότητα αναζήτησης της προσωπικής ιστορίας και κατανόηση της θέσης των γονέων*.

Σε σχέση με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα (πώς επηρεάζονται οι αποφάσεις τους σε σχέση με την επικοινωνία των παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον) αναδείχθηκε η κύρια θεματική: *Πλαίσιο προστασίας*. Ως προς το τρίτο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με το πώς οι συμμετέχοντες νοηματοδοτούν τον ρόλο τους αναδείχθηκαν δύο θεματικές: *η λειτουργία σχέσεων: υποστηρικτικές, διευκολυντικές σχέσεις και πρότυπα προς ταύτιση και οι ρόλοι και προσωπικές αποφάσεις*. Στη συνέχεια, συζητούνται διεξοδικά οι κύριες θεματικές που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων.

ΕΕ1. Πώς οι συμμετέχοντες/ ουσες νοηματοδοτούν την επικοινωνία του παιδιού με πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος.

Θεματική 1 Δυνατότητα αναζήτησης της προσωπικής ιστορίας.

Η θεματική αυτή αναδεικνύει τις αντιλήψεις και τη νοηματοδότηση της επαφής των παιδιών σε τοποθέτηση με το οικογενειακό τους πλαίσιο από την πλευρά των εργαζομένων σε αυτές τις δομές και των εμπλεκόμενων σε τέτοιου είδους αποφάσεις.

Η επικοινωνία γίνεται αντιληπτή ως επαφή με ένα καθεστώς «γνώσης», επαφή με την ιστορία τους ώστε τα παιδιά να γνωρίζουν που ανήκουν, από πού έρχονται και τι τους συμβαίνει. Βασική τοποθέτηση των συμμετεχόντων/ουσών ήταν ότι είναι δικαίωμα κάθε παιδιού να γνωρίζει για τον εαυτό και την ιστορία της/του. Η επικοινωνία με το οικογενειακό πλαίσιο έχει αυτή τη χρησιμότητα για αυτό η βοήθεια και η υποστήριξη προς την επίτευξη της είναι πολύ

σημαντική. Για αυτό και χρειάζεται και εξειδικευμένη υποστήριξη για το πώς θα γίνει και που. Για παράδειγμα, ενδεικτικά λέγεται: (Σ- συμμετέχουσα/ χων) (σελ. 8): *«Η ιστορία μας καθορίζει πολλά και είναι καλό να την ξέρουμε»*.

Αναγνωρίζεται από τους συμμετέχοντες το δικαίωμα του παιδιού να συναντήσει το οικογενειακό του (στενό ή μη) περιβάλλον. Να συνθέσει την ιστορία του παρόλο που μπορεί να περιέχει τρομακτικές εμπειρίες. Η επικοινωνία με το οικογενειακό περιβάλλον συνδέει τα παιδιά με τις ρίζες τους. Να ξέρουν ποιά είναι. Η σύνδεση με την οικογενειακή ιστορία για τις συμμετέχουσες /οντες είναι πολύ βοηθητική σε πολλούς τομείς. Για παράδειγμα, είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζει το παιδί τι συμβαίνει στους γονείς του, ότι είναι καλά, ότι ζούνε γιατί σε αρκετές περιπτώσεις οι γονείς «φλερτάρουν» με τον θάνατο. Είναι ενδεικτικές οι παρακάτω δηλώσεις: Σ2 (σελ 4): *«... από άποψη ψυχικής πραγματικότητας αυτό που έχω δει είναι ότι το να μην ξέρει, να μην μπορεί να συνθέσει κανείς την ιστορία του είναι τρομακτικό και συχνά οδηγεί σε καταρρεύσεις..... σαν να αναζητούν τα παιδιά να μη μεγαλώσουν, να μην ενηλικιωθούν πριν καταλάβουν ποια παιδιά υπήρξαν. Ποιανών γονιών με ποια ιστορία...»*. Σ9 (σελ. 9) *...βοηθάει τα παιδιά στην ψυχοσυναίσθημα τους εξέλιξη, βοηθάει τα παιδιά στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και διαφορών έτσι δεξιοτήτων οι οποίες ουσιαστικά θα φανούν χρήσιμες για την μετέπειτα πορεία τους. Είναι μία σταθερή βάση αυτή η επικοινωνία. Είναι μία σταθερά που πάρα πολλές φορές τα ίδια τα παιδιά στο μέλλον τη συζητούνε κιόλας. Την έχουνε εξομολογηθεί στις μεταξύ μας σχέσεις. Το πόσο βοηθητική ήταν αυτή η επαφή. Το πόσο βοηθητικό ήταν να φτάσει 18 ετών και να ξέρει ποιος είναι ο μπαμπάς και η μαμά.....»*.

Θεματική 2 Κατανόηση της θέσης των γονέων

Η θεματική αυτή προτάσσει την πρόθεση

των συμμετεχόντων/ ουσών να κατανοήσουν την επαφή και από την πλευρά των γονιών. Μέσα από τα λεγόμενα τους οι γονείς αναδεικνύονται ως πρωταγωνιστές της δικής τους ιστορίας. Προσπαθούν δηλαδή να τους αντιληφθούν με ένα μη γραμμικό αλλά δυναμικό τρόπο ως γονείς που ενδεχομένως δυσκολεύονται να εκφραστούν, να φροντίσουν, να προστατέψουν τους εαυτούς τους και επομένως και τα παιδιά τους (συχνά είναι και οι γονείς οι ίδιοι κακοποιημένοι, εγκαταλελειμμένοι). Είναι ενδεικτικές οι παρακάτω δηλώσεις για την απουσία συνέπειας, ορίων και σταθερότητας. Νοηματοδοτούν για τους συμμετέχοντες τους παράγοντες που έχουν συμβάλει στις γενικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν: Σ5 (σελ. 8) «...Και υπάρχουν και άνθρωποι τους οποίους όσο και αν προσπαθείς να τους κινητοποιήσεις, το κομμάτι ας πούμε το συναισθηματικό που έχει ανάγκη το παιδί να πάρει από αυτούς να μην υπάρχει ή να μην κινητοποιείται ας πούμε ή να χρειάζεται μια άλλου τύπου υποστήριξη – θεραπευτική δουλειά αυτός ο άνθρωπος την οποία εμείς ως φορέας δεν μπορούμε να την προσφέρουμε...». Σ10 (σελ. 7-8) «... Οι γονείς που υπόσχονται στα παιδιά ότι πολύ σύντομα θα είμαστε και πάλι μαζί αλλά είναι επειδή δεν μπορούν να το διαχειριστούν, δεν είναι ότι το κάνουν επιτηδες και εκείνοι. Δεν μπορούν να το διαχειριστούν αυτό που τους έχει συμβεί. Ειδικά όταν πρόκειται για μια απομάκρυνση η οποία έγινε πάρα πολύ άτσαλα από κάποιες υπηρεσίες που δεν το χειρίστηκαν σωστά το θέμα.....».

Διαφαίνονται, επίσης, οι αντιλήψεις για το ποιοι/ες δεν μπορούν να «σταθούν» ικανοποιητικά ως γονείς. Είναι ενδεικτική η παρακάτω δήλωση:

Ε9 (σελ. 4): Φανταστείτε ότι μιλάμε στις περισσότερες περιπτώσεις για ανθρώπους με σωματικά, ψυχικά προβλήματα. Ψυχιατρικά μάλλον προβλήματα. Για ανθρώπους με χαμηλό νοητικό δυναμικό. Ανθρώπους με παραβατικότητα. Ανθρώπους με χρήση ουσιών. Ανθρώπους οι οποίοι, πέραν των οικονομικών προβλημάτων, έχουν και πάρα πάρα

πάρα πολλά άλλα προβλήματα. Πάρα πολλά σύνθετα προβλήματα. Δεν είναι άνθρωποι οι οποίοι αντιμετωπίζουν μόνο έναν πρόβλημα από αυτές τις κατηγορίες που προανέφερα. Είναι άνθρωποι που ουσιαστικά εμπλέκονται σε πάρα πολλές κατηγορίες δυσκολιών και δυστυχώς στις περισσότερες των περιπτώσεων συμμετέχουν σε αυτές τις δυσκολίες και οι υπόλοιποι συγγενείς. Παππούδες, γιαγιάδες, θείοι, θείες...».

Ορισμένοι συμμετέχοντες/ ουσες αναφέρθηκαν στην απαραίτητη στήριξη των οικογενειών ώστε να είναι ικανοί, υποστηριζόμενοι (οι ίδιοι οι γονείς) να διαχειριστούν την καθημερινότητα και τη ζωή τους. Ωστόσο κανείς από τους/τις συμμετέχουσες δεν προβληματίστηκε ή ανέφερε λόγους για τους οποίους και το ευρύτερο οικογενειακό πλαίσιο (όταν υπάρχει και έχει τη δυνατότητα) αδυνατεί να βοηθήσει ουσιαστικά. Ενδεικτική είναι η δήλωση:

Ε7 (σελ. 3) «... εε ξεκινάμε με το πώς μπορείς να χτίσεις αυτή τη σχέση και που μπορείς αυτή την οικογένεια..... τι πιθανότητες υπάρχουν να στηριχθεί η οικογένεια για να γυρίσει ένα παιδί πίσω ..αα... όμως συνήθως δεν στηρίζονται οι οικογένειες.. τα παιδιά τοποθετούνται στις οικογένειες και ξεχνιούνται.....και δεν... και η πρώτη του οικογένεια θα μπορούσαμε να πούμε δεν στηρίζεται και παραμένει κάπου σε μια γωνιά, στην αποθήκη...»

ΕΕ2 Πώς επηρεάζονται οι αποφάσεις τους σε σχέση με την επικοινωνία των παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον

Θεματική Πλαίσιο προστασίας

Η θεματική αυτή αναδεικνύει τις αντιλήψεις που κατευθύνουν τις σκέψεις των επαγγελματιών και επηρεάζουν τις κρίσεις και τις συστάσεις που κάνουν όσον αφορά στην επικοινωνία και τις προϋποθέσεις επικοινωνίας του παιδιού με τους γονείς του. Κεντρική σημασία για τις συμμετέχουσες/ οντες έχει η ασφάλεια του παιδιού κατά την επαφή του με το στενό ή ευρύτερο οικογενειακό του πλαίσιο. Αυτή η έγνοια παραπέμπει βέβαια στην

ανησυχία και τα αμφιθυμικά ενδεχομένως συναισθήματα τους, που δεν εκφράζονται όμως λεκτικά αλλά αναδύονται έμμεσα. Κατά αυτό τον τρόπο αναδύεται η πολύ σημαντική ύπαρξη σκέψης γύρω από το παιδί (το παιδί δηλαδή είναι στο νου τους) αλλά και η έγνοια φροντίδας με την έννοια της προστασίας του (άρα και της ενδεχόμενης επικινδυνότητας της επαφής) κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας με τους γονείς του.

Είναι ενδεικτικές οι παρακάτω δηλώσεις (Σ- συμμετέχουσα/ χων) :

Σ2 (σελ. 17): *Η ασφάλεια όμως είναι πάνω απ' όλα έτσι; δηλαδή να μην διακυβεύεται η ασφάλεια. Αυτό νομίζω... και όχι μόνο να μη διακυβεύεται με τρόπο που να το ξέρουμε εμείς, αλλά να το ξέρει και το παιδί. Να αισθάνεται και το παιδί ασφαλές....*

Σ5 (σελ. 10): *«...δηλαδή κακά τα ψέματα ένας άνθρωπος τον οποίο φοβόμαστε μη μας δημιουργήσει θέματα... δεν πρόκειται να αφήσουμε στην επικοινωνία το παιδί μόνο του σε αυτό...».*

Η θεματική αυτή επίσης αναδεικνύει τη διάθεση από την πλευρά των συμμετεχόντων/ουσων (που είναι και αυτοί με τη σειρά τους υπεύθυνοι απέναντι στο παιδί) να επιτευχθεί η επικοινωνία ακόμα και σε περιπτώσεις και καταστάσεις όπου αυτό δεν είναι καθόλου εύκολο αρκεί αυτό να είναι κάτι χρήσιμο, ωφέλιμο και που το θέλει το παιδί. Τα όρια και οι προϋποθέσεις της επικοινωνίας θα οριστούν από τους ίδιους και κατά προέκταση του φορέα που εκπροσωπούν με βάση και τις δικές τους προτάσεις και στάσεις.

Συνολικά, αναδύεται από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων ως στόχος ένα υποστηρικτικό και προστατευτικό σύστημα σε παιδιά που έχουν βιώσει έντονα την έλλειψη ενός τέτοιου είδους προστατευτικού συστήματος, με έντονη τη σκέψη, την έγνοια και το ενδιαφέρον που αφορά στις υλικές αλλά κυρίως στις συναισθηματικές ανάγκες τους.

EE3 *Πώς οι συμμετέχοντες νοηματοδοτούν το ρόλο τους;*

Θεματική: 1. Λειτουργία σχέσεων: υποστηρικτικές, διευκολυντικές σχέσεις και πρότυπα προς ταύτιση

Η θεματική αυτή αναδεικνύει τις αναστοχαστικές σκέψεις (του προσωπικού) ως προς το ρόλο του σε αυτές ακριβώς τις δομές. Οι συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα νοηματοδοτούν το ρόλο και τη θέση τους ως ενός «γονέα», κάποιου/ας που θα προσφέρει μια γονεϊκή πλαισίωση στο παιδί, που «θα διαχειριστεί τη μοίρα τους». Είναι ενδεικτική η δήλωση:

Σ2 (σελ. 14): *«εμείς είμαστε διαχειριστές της μοίρας των παιδιών. ..Τώρα ακούστηκε κάπως με την διαχείριση, αλλά στην ουσία δηλαδή μπορούμε να τροποποιήσουμε πολύ δυνατά τη μοίρα τους. Και αυτό πρέπει να μας κάνει πολύ προσεκτικούς....»*

Είναι, επίσης, αντιπροσωπευτική, μιας φροντιστικής παρουσίας, η παρακάτω δήλωση. Η παρουσία ενός άλλου δηλαδή η οποία είναι θετική, διευκολυντική, υποστηρικτική και σε πρακτικά θέματα αλλά κυρίως σε θέματα εσωτερικά.

Σ2 (σελ 5).....*Αυτό σημαίνει ότι πρέπει όμως να τα συνοδέψουμε σε αυτό. Είναι δηλαδή σαν να τους προσφέρεις έναν καμβά, εγώ έτσι το αντιλαμβάνομαι, που πάνω να μπορούν να κεντήσουν την ιστορία... που σημαίνει ματώνων και τα δάχτυλα μου, εγώ έτσι το καταλαβαίνω, αλλά είναι κάποιος εκεί που λίγο μου δείχνει, λίγο με βοηθάει. Κάτι να έχω.....*

Για τα περισσότερα παιδιά, αν όχι για όλα (διότι σε κάποιες περιπτώσεις εκκρεμούν δικαστικές αποφάσεις) οι φορείς παιδικής προστασίας έχουν την επιμέλεια των παιδιών αυτών κάτι που σημαίνει ότι μπορούν να αποφασίζουν για σχεδόν οτιδήποτε αφορά στο παιδί. Στο φορέα δίνεται η επιμέλεια και κατά ένα τρόπο μεταβιβάζεται στους επαγγελματίες που απασχολούνται σε αυτόν. Ο φορέας, λοιπόν, αναδέχεται την φροντίδα από τους γονείς, οπότε οι συμμετέχοντες ως εκπρόσωποι του ιδρύματος αναδέχονται τη φροντίδα των παιδιών (και άρα έχουν μεγάλη επιρροή στη ζωή τους)

ωστόσο συνεχίζουν να αναγνωρίζουν (με κάποιες εξαιρέσεις) ότι αυτοί εξακολουθούν να είναι οι γονείς των παιδιών τους. Είναι αντιπροσωπευτική η παρακάτω δήλωση. Σ1 (σελ. 2) : «οπότε εμείς ως εκπρόσωποι του ιδρύματος αναδεχόμαστε τη φροντίδα αλλά στην ουσία συνεχίζουμε να αναγνωρίζουμε, με εκείνες τις μικρές εξαιρέσεις που σου είπα για τις εισαγγελικές παραγγελίες ότι αυτοί συνεχίζουν και είναι οι γονείς.....»

Θεματική Ρόλοι και προσωπικές αποφάσεις

Σε αυτή τη θεματική αναδύεται η διάθεση αναστοχασμού ως προς το ρόλο του ειδικού (όπως φαίνεται στο παρακάτω απόσπασμα) αλλά και το να αποφασίζει ο/η ειδικός/ή είναι καλό και «χρήσιμο» για κάποιον άλλο άνθρωπο.

E8 (σελ 10) «... έχει τύχει οικογένειες να γυρίσουν να μας πούνε «και εσείς τι μπερδεύεστε;», στο τέλος. Ενώ έχουμε κάνει διαδικασίες... και εσείς λέει ποιοι είστε; Και μου ήρθε εμένα μια φλασιά του τύπου ναι όντως ποιοι είμαστε εμείς που θα αποφασίσουμε για την εξέλιξη αυτής της οικογένειας, για το αν θα αφαιρεθούν ή όχι τα παιδιά, αν θα απομακρυνθούν κλπ. Δηλαδή σε φέρνουνε και οι ίδιοι οι άνθρωποι κόντρα στα πιστεύω σου ή στον ρόλο σου. Για την έννοια του ειδικού...».

Παράλληλα, αναδεικνύεται και ο αναστοχασμός γύρω από προσωπικά συναισθήματα, στάσεις, πεποιθήσεις και αξίες. Η θεματική αυτή οδηγεί προς μια περισσότερο πολύπλοκη σκέψη και κατανόηση (από την πλευρά των «ειδικών» που αναστοχάζονται πάνω σε αυτό που τους προκαλεί δυσάρεστα ή «δύσκολα» συναισθήματα και σκέψεις). Είναι ενδεικτικές οι παρακάτω δηλώσεις:

E2 (σελ. 16) «ομολογώ ότι είπα από μέσα μου ότι και να μην τον ξαναδείς αυτό τον άνθρωπο ποτέ δεν έχασες και τίποτα. Ήτανε τόσο ακατάλληλοι, τόσο γεμάτοι... θα έλεγα ότι ήτανε... δεν μου αρέσει να χρησιμοποιώ όρους, ορολογίες αλλά θα το πω... διαγνώσεις... αυτό που λέμε ναρκισσιστικές προσωπικότητες που.. όλα για μένα. Δηλαδή αυτοί που λένε ότι το κακοποιούσα το μωρό γιατί

δεν συνεργαζότανε..... Ναι υπήρξαν 2-3 περιπτώσεις αλλά εντάξει αυτό μπορεί να συμβεί και χωρίς να έχουμε απομακρυνθεί από τα σπίτια μας. Έτσι και αλλιώς.....»

E5 (σελ. 15) «... Το οδυνηρό είναι να λένε αυτοί οι άνθρωποι και να πείθουνε και σένα ως επαγγελματία ότι ναι είπαμε θα έρθω, θα έρθω, το έχω κανονίσει έχω πάρει ρεπό από τη δουλειά μου, έχω εξασφαλίσει τα εισιτήρια μου.... και όταν έρθει αυτή τη στιγμή να μην έρχεται αυτός ο άνθρωπος...».

E8 (σελ. 8): «...Μια περίπτωση που υπήρχε σεξουαλική κακοποίηση με επηρέασε πάρα πολύ στο ηθικό κομμάτι. Δηλαδή πώς μπορεί μια μάνα να γνωρίζει και να μην προχωράει σε... να γνωρίζει για τη σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού της και ουσιαστικά εν συναινέσει της να γίνεται κάτι; Αυτό με επηρέασε πάρα πολύ στο κομμάτι ότι περνάς από διάφορες φάσεις... θυμώνεις, στεναχωριέσαι, ματαιώνεσαι, ζορίζεσαι... θυμάμαι είχα δει και διάφορα όνειρα σε εκείνη την περίοδο. Πάρα πολύ επηρεάζεσαι...»

Συζήτηση- Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων του προσωπικού ιδρυμάτων παιδικής προστασίας και δομών ψυχικής υγείας παιδιών σχετικά με την επικοινωνία τοποθετημένων παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον και η κατανόηση των παραγόντων, οι οποίοι πιθανώς να επηρεάζουν τις προθέσεις του προσωπικού για την επικοινωνία αυτή.

Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων (που αφορούν στο πρώτο ερώτημα της νοηματοδότησης της επαφής των παιδιών με το οικογενειακό τους πλαίσιο) η επικοινωνία με το στενό ή ευρύτερο οικογενειακό πλαίσιο είναι πολύ σημαντική διότι γίνεται αντιληπτή ως μια προσπάθεια του παιδιού να συνδεθεί με την οικογενειακή του ιστορία (πρβλ. Fuentes et al, 2018). Η σύνδεση αυτή εκτιμάται ως πολύ σημαντική για την ψυχική ευημερία των παιδιών αλλά και για τη βραχυ-

πρόθεση και μακροπρόθεση προσαρμογή των παιδιών σε μόνιμες (ή μη) τοποθετήσεις (Salas et al., 2014). Συγγραφείς και ερευνητές του ζητήματος της επικοινωνίας των παιδιών, που έχουν τοποθετεί σε ιδρύματα παιδικής προστασίας, με τις οικογένειες τους αν και αναγνωρίζουν εξαιρέσεις, συμφωνούν γενικά ότι η επικοινωνία (με την μια ή την άλλη μορφή) είναι ωφέλιμη για το παιδί μακροπρόθεσμα (Neil & Howe, 2004).

Αναδεικνύεται, επίσης, η πρόθεση των συμμετεχόντων/ ουσών να κατανοήσουν την επαφή και από την πλευρά των γονιών, να αντιληφθούν την ιστορία τους και να νοηματοδοτήσουν με τον μη γραμμικό αυτό τρόπο την επικοινωνία των παιδιών με τους γονείς τους με τις όποιες θετικές ή αρνητικές συνέπειες μπορεί αυτή να έχει. Το γεγονός ότι ένα παιδί βρίσκεται σε φορείς παιδικής προστασίας σημαίνει πως ο περίγυρος του, οικογενειακός ή ευρύτερος κοινωνικός, δεν ανταποκρίθηκε με έναν επαρκή τρόπο ή ανταποκρίθηκε αρνητικά (Αμπατζόγλου, 1996. σελ. 52-53) και διαφαίνεται η προσπάθεια των συμμετεχόντων να συμπεριλάβουν και τα βιώματα των γονιών στους παράγοντες στις αντιλήψεις που επηρεάζουν τις θέσεις τους.

Ως προς το δεύτερο ερώτημα οι συμμετέχοντες/ ουσες θεωρούν ότι στην περίπτωση απομάκρυνσης του παιδιού από το οικογενειακό του περιβάλλον το πλαίσιο παιδικής προστασίας και, πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που έρχονται σε επαφή με την οικογένεια και το παιδί θα πρέπει να λειτουργήσουν ως ένα πλαίσιο ασφάλειας του παιδιού. Ένα ασφαλές και σταθερό περιβάλλον για το παιδί το οποίο θα επιτρέψει και θα επιδιώξει πολλές φορές τη διατήρηση της σχέσης με την οικογένεια του παιδιού. Η παροχή ενός ασφαλούς και προστατευτικού περιβάλλοντος όπου τα παιδιά μπορούν να νοηματοδοτήσουν επώδυνα συναισθήματα και εμπειρίες μπορεί να αποτελεί έναν τρόπο σκέψης για το ρόλο των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας αλλά και των εργαζομένων σε αυτά (Λαζαράτου & Αναγνωστόπουλος, 2005).

Όσον αφορά στη νοηματοδότη του ρόλου των συμμετεχόντων/ ουσών ως προσωπικού φορέων παιδικής προστασίας και δομών που αφορούν την ψυχική υγεία παιδιών αναδείχθηκαν αναστοχαστικές σκέψεις γύρω από το ρόλο τους στις δομές όπου εργάζονται αλλά και θέματα προσωπικών και επαγγελματικών ορίων και αρνητικών συναισθημάτων. Αναδεικνύεται μέσα από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων/ ουσών το πόσο σημαντικό είναι για τα παιδιά που έχουν τοποθετηθεί να έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν σχέσεις με αξιόπιστους ενήλικες που καταλαβαίνουν το συναισθηματικό και ψυχολογικό υπόβαθρο και τις ανάγκες τους αλλά και η δυνατότητα των ίδιων να υποστηρίξουν έναν τέτοιο βοηθητικό ρόλο. Η υγιής ψυχική ανάπτυξη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διαθεσιμότητα κατάλληλων – υγιών – προτύπων καθώς και από την επαναδιευθέτηση των ταυτίσεων που έχουν προκύψει από τις σχέσεις με ακατάλληλα πρότυπα (Ιεροδιακόνου, 1991). Τα μέλη του προσωπικού μπορούν να αποτελέσουν πρότυπα ικανά ώστε να κινητοποιήσουν τις διαδικασίες για ικανοποιητικές ταυτίσεις και να διευκολυνθούν τα παιδιά στη δημιουργία νέων συναισθηματικών δεσμών γιατί στην πράξη η επίδραση που ασκείται στα παιδιά από το πλαίσιο της παιδικής προστασίας μεταφέρεται σε μεγάλο βαθμό μέσω του προσωπικού που εργάζεται σε αυτό και έχει την ευθύνη για τον τρόπο λειτουργίας αυτού του πλαισίου (Steckley, 2010). Σύμφωνα με την Steckley (2010), ενώ οι αρχικές διαδικασίες εμπειρίας συμβαίνουν μεταξύ φροντιστή και βρέφους, η φροντίδα των παιδιών σε ιδρύματα παιδικής προστασίας έχει αναγνωριστεί, επίσης, ως πλαίσιο όπου μπορεί, επίσης, να έχει μια παρόμοια λειτουργία εμπειρίας, υποστηρίζοντας και ενισχύοντας την ανάπτυξη των παιδιών. Η περιέχουσα αυτή λειτουργία ενός προσώπου (φροντιστή) παίζει αποφασιστικό ρόλο προκειμένου να υπάρξει μια ανθεκτική προσωπικότητα και να ευοδωθεί η ανάπτυξη (Steckley, 2010).

Ο αναστοχασμός των συμμετεχόντων/

ουσών γύρω από προσωπικά συναισθήματα, στάσεις, πεποιθήσεις και αξίες που φαίνεται να τους προκαλεί δυσάρεστα συναισθήματα και σκέψεις αντανακλά ενδεχομένως και τη φόρτιση που υπάρχει στους πρωταγωνιστές της διαχείρισης τέτοιων «περιστατικών» (για παράδειγμα ο/η επαγγελματίας που ασχολείται με την υποδοχή του παιδιού στο ίδρυμα και που συναντά τη μητέρα για να της δώσει πληροφορίες για το ίδρυμα) την οποία τις περισσότερες φορές τη διαχειρίζονται μόνοι τους, χωρίς τη δυνατότητα να μπορούν να μοιραστούν τις δυσκολίες της δουλειάς τους και να συνεργαστούν πραγματικά με στόχο την επαρκώς καλή φροντίδα ενός παιδιού.

Συμπερασματικά, στη συγκεκριμένη μελέτη μέσα από τις αναπαραστάσεις και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων/ουσών αντανακλώνται προβληματισμοί για δύο σημαντικά ζητήματα: πρώτον, την δυναμική και πολυδιάστατη λειτουργία του ιδρύματος παιδικής προστασίας και, κατ' επέκταση, των προσώπων που το απαρτίζουν και, δεύτερον, τη διάθεση σύνδεσης με το οικογενειακό πλαίσιο του παιδιού με στόχο να διαφυλαχτεί ότι είναι σημαντικό για ένα παιδί (η ιστορία του, οι δεσμοί του, το «ανήκειν»).

Περισσότερες μελέτες σχετικά με την επικοινωνία τοποθετημένων παιδιών με τις οικογένειες τους είναι απαραίτητες προκειμένου να προσδιοριστούν όλες εκείνες οι παράμετροι που θα βελτιώσουν όσο το δυνατόν περισσότερο, με την συνδρομή όλων των εμπλεκόμενων (φορέων, επαγγελματιών, γονέων) τη φροντίδα των τοποθετημένων σε ίδρυμα παιδιών.

Βιβλιογραφία

- Αμπατζόγλου, Γ. (1996). Παιδί και ίδρυμα. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 54, 51-55.
- Barber, J. G., & Delfabbro, P. H. (2004). *Children in foster care*. London: Taylor and Francis.
- Braun, V., Clarke, V., (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Γεωργιάδης, Δ. (2002). Τα παιδιά που (ακόμη) τοποθετούνται σε ιδρύματα, οι ανάγκες τους και οι παρεμβάσεις των παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών. Στο Γ. Αμπατζόγλου (Επιμ.), *Αλλάζοντας Χέρια*. (σελ. 233 – 257). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2000) *Research Methods in Education* (6th ed). Routledge Publishers
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.
- Fuentes, M. J., Bernedo, I. M., Salas, M. D., & García-Martín, M. A. (2018). What do foster families and social workers think about children's contact with birth parents? A focus group analysis. *International Social Work*, 002087281877547. doi:10.1177/0020872818775475
- Guest G, MacQueen K. M, Namey E. (2012). *Applied thematic analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Harris, R., & Lindsey, C. (2002). How Professionals Think about Contact between Children and their Birth Parents. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 147–161.
- Hetherington, E., Stanley, M. (1999) The adjustment of children with divorced parents: a risk and resiliency perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 40:1, pp 129–140.
- Howe, D., Steele M. (2004). Contact in cases in which children have been traumatically abused or neglected by their birth parents', in Neil D and Howe D (eds), *Contact in Adoption and Permanent Foster Care*, London: BAAF.
- Ιεροδιακόνου, Χ. (1991). *Ψυχικά προβλήματα στα παιδιά*. Μαστοριδής.
- Λαζαράτου Ε. (2007): «Βρέφη και παιδιά στο ίδρυμα. Άμεσες και μακροπρόθεσμες ψυχολογικές επιπτώσεις», *Νέα Παιδιατρικά Χρονικά*, 7,2:117-124.
- Λαζαράτου Ε., Αναγνωστόπουλος Δ. (2005) : «Ψυχική υγεία του παιδιού και γονεϊκή ψυχοπαθολογία», *Παιδιατρικά Χρονικά* V.5 , 4 , 213-221.
- Leathers, S. (2003). Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioural

- problems among foster children. *Family Relations*, 52(1), 53-63.
- Lucey, C., Sturge, C., Fellow-Smith, L. & Reder, P. (2003). What contact arrangements are in a child's best interests? In P. Reder, S. Duncan & C. Lucey (Eds.), *Studies in the Assessment of Parenting* (pp. 267-286). New York: Brunner-Routledge.
- Mason, J. (2002). *Qualitative Researching*. (Second ed.) Sage.
- Moyers, S., E. Farmer and J. Lipscombe (2006) 'Contact with Family Members and Its Impact on Adolescents and Their Foster Placements', *British Journal of Social Work* 36: 541-59.
- Neil, E. & Howe, D. (Eds.). (2004). *Contact in adoption and permanent foster care*. London: British Association for Adoption & Fostering.
- Quinton D., Rushton A., Dance C. & Mayes D. (1997) Contact between children placed away from home and their birth parents: Research issues and evidence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2(3): 393-413, doi:10.1177/1359104597023007
- Ritchie, J., Lewis, J., & Elam, G. (2003). Designing and selecting samples. In J. Ritchie & J. Lewis (Eds.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (pp. 77-108). London: Sage.
- Salas Martínez, M. D., Fuentes, M. J., Bernedo, I. M., & García-Martín, M. A. (2014). Contact visits between foster children and their birth family: the views of foster children, foster parents and social workers. *Child & Family Social Work*, 21(4), 473-483. doi:10.1111/cfs.12163
- Sen, R., Broadhurst, K. (2011) Contact between children in out-of-home placements and their family and friends networks: A research review. *Child & Family Social Work*. 16: 298-309.
- Σπανού, Κ., Μόσχος, Γ., Στρατιδάκη, Σ. (2015). «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα. Διαπιστώσεις και Προτάσεις του Συνηγόρου για την λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας». (Κύκλος δικαιωμάτων του παιδιού) Retrieved April 20, 2018. <http://www.0-18.gr/>
- Steckley, L. (2010). 'Containment and holding environments: Understanding and reducing physical restraint in residential child care', *Children and Youth Services Review*, 32 (1), p. 120-8.
- Sinclair, I. (2005) *Fostering Now: Messages from research*, London: Jessica Kingsley Publishers.
- Taplin, S. (2005). *Is all contact between children in care and their birth parents 'good' contact?* (Research report). Retrieved June 8, 2017 from www.community.nsw.gov.au.
- Triseliotis, J. (2010). Contact between Looked after Children and Their Parents: A Level Playing Field? *Adoption & Fostering*. 34, 3. 59 – 66.

Παράρτημα 1

Ερευνητικά ερωτήματα	Βασικά θέματα	Υποθέματα
α) πώς οι συμμετέχοντες/ ουσες αντιλαμβάνονται την επικοινωνία του παιδιού με πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος.	1) Δυνατότητα αναζήτησης της προσωπικής ιστορίας,	1.1 Η γνώση του ανήκειν- Η σύνδεση με την ιστορία βάση για καλύτερη εξέλιξη 1.2 Η επίδραση του χρόνου 1.3 Σύνδεση με ένα πρόσωπο που θέλει να κρατήσει το δεσμό 1.4 Η επιθυμία του παιδιού- Το παιδί εν δυνάμει ρυθμιστής.
	2) Κατανόηση της θέσης των γονιών	2.1 Ανεπάρκεια- Ευαλωτότητα γονιών 2.2 Απουσία σταθερότητας- συνέπειας 2.3 Απουσία στήριξης των γονιών
β) πώς επηρεάζονται οι αποφάσεις τους σε σχέση με την επικοινωνία των παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον; (π.χ. όσον αφορά στην ύπαρξη ή μη επικοινωνίας ή στη συχνότητα της επικοινωνίας)	Πλαίσιο προστασίας	1.1 Προστατευμένη επικοινωνία 1.2 Προστασία από «δύσκολους» γονείς 1.3 Προσδοκίες που δεν θα πραγματοποιηθούν 1.4 Ιδρυματικό πλαίσιο
γ) Πώς οι συμμετέχοντες νοηματοδοτούν το ρόλο τους;	1. Λειτουργία σχέσεων: υποστηρικτικές, διευκολυντικές σχέσεις και πρότυπα προς ταύτιση	1.1 Συνοδοί 1.2 Γονεϊκή λειτουργία
	5. Ρόλοι και προσωπικές αποφάσεις	

Children's contact with their parents, during their placement: what do professionals think about it.

GRIGOROPOULOS IRAKLIS¹

ABSTRACT

This study concerns the exploration of the perceptions of those working in residential child care regarding children's contact with their parents, during their placement. This means that it was taken into account that staff perceptions can affect thoughts, judgments, recommendations, and decisions they make. Qualitative method was chosen. The participants were eleven people working in residential child care and child psychiatric domains. The method of thematic analysis was used to analyze the interview data. Five main categories emerged from the analysis, which led to a more thorough understanding of the participant's perceptions. The findings of this study designate the importance of connecting the child with his/ her story and his or her parents. Emphasis is placed on the protective and supportive role of the institution (and the people who actually form it) and their ability to provide a safe environment that can hold back boundaries and in which they are emotionally available to the children and resilient. The importance of metaphoric containment is highlighted.

Key words: residential child care, parenthood, residential child care staff perceptions, containment

1. ATEI of Thessaloniki

*Contact: Grigoropoulos Iraklis, ATEI of Thessaloniki, Department of Early Childhood Education, Tirolis 2, 54351 Thessaloniki Greece. Email. griraklis@gmail.com